

UCHWAŁA Z DNIA 30 WRZEŚNIA 2003 R.

I KZP 23/03

W sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r., Dz. U. Nr 106, poz. 1148 ze zm.) warunkiem poprzestania na odczytaniu zeznań świadka, w trybie stosowanego odpowiednio art. 442 § 2 k.p.k. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2003 r.) w zw. z art. 109 § 2 k.p.s.w., była zgoda stron obecnych na rozprawie.

Przewodniczący: sędzia SN S. Zabłocki.

Sędziowie SN: H. Gradzik (sprawozdawca), T. Grzegorzczak.

Zastępca Prokuratora Generalnego: R.A. Stefański.

Sąd Najwyższy w sprawie Janusza P. po rozpoznaniu przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 30 maja 2003 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy zgoda, o której mowa w art. 442 § 2 k.p.k., wymagana jest jedynie od stron obecnych na rozprawie, czy też od wszystkich stron uczestniczących w postępowaniu karnym?”

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi j a k w y ż e j.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 21 sierpnia 2002 r. Sąd Rejonowy w G., skazał obwinionego Janusza P. za wykroczenie określone w art. 86 § 1 k.w. na karę 400 zł grzywny. Po rozpoznaniu apelacji wniesionej przez obwinionego Sąd Okręgowy w G. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. W wyniku ponownego rozpoznania sprawy Sąd Rejonowy w G. wyrokiem z dnia 3 marca 2003 r., uznał Janusza P. za winnego popełnienia zarzucanego mu wykroczenia z art. 86 § 1 k.w. i wymierzył mu karę 300 zł grzywny. Również i ten wyrok zaskarżył obwiniony. W osobiście sporządzonej apelacji zarzucił m. in., że przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy nie przesłuchał jednego ze świadków, który złożył zeznania na rozprawie przed wydaniem pierwszego wyroku skazującego. Protokół jego zeznań został ujawniony przez Sąd Rejonowy w trybie art. 442 § 2 k.p.k. w nieobecności oskarżonego, który nie stawił się na rozprawę, mimo, że został powiadomiony o jej terminie.

Przy rozpoznaniu apelacji Sąd Okręgowy w G. uznał, że w postępowaniu odwoławczym wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy i przedstawił je w postaci przytoczonego na wstępie pytania.

Zmierza ono do uzyskania zasadniczej wykładni przepisu art. 442 § 2 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2003 r., tj. do zmiany jego treści wprowadzonej przepisem art. 1 pkt 180 ustawy z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (...) (Dz. U. Nr 17, poz. 155). W dacie dokonania kwestionowanej przez skarżącego czynności procesowej, tj. ujawnienia na rozprawie protokołu zeznań świadka, art. 442 § 2 k.p.k. miał następującą treść: „W wypadku przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sąd orzekający w pierwszej instancji, przeprowadzając postępowanie w zakresie dowodów, które

nie miały wpływu na uchylenie wyroku, może za zgodą stron poprzestać na ich ujawnieniu.”

Sąd Okręgowy powziął wątpliwość, czy warunek uzyskania zgody stron na poprzestanie na ujawnieniu dowodów, które nie miały wpływu na uchylenie wyroku, obejmuje zgodę wszystkich stron uczestniczących w toczącym się procesie, czy tylko stron obecnych na rozprawie. Przedstawił argumenty na rzecz każdej z obu alternatywnych koncepcji. Za tym, że warunek dotyczy zgody wszystkich stron miałyby przemawiać, zdaniem sądu odwoławczego, wykładnia językowa. Skoro bowiem w innych przepisach Kodeksu postępowania karnego ustawodawca wprowadził *expressis verbis* warunek zgody „obecnych” stron na uproszczenia w czynnościach postępowania dowodowego (np. w art. 388 i 394 § 2 k.p.k.), to pominięcie słowa „obecnych” w art. 442 § 2 k.p.k. zdaje się oznaczać, że w sytuacji procesowej normowanej tym przepisem, wymaga się zgody wszystkich stron, także tych, które nie stawiły się na rozprawę. Za rozwiązaniem przeciwnym przemawiałyby natomiast względy wykładni celowościowej, a więc dążność do przyspieszenia, w racjonalnych granicach, ponownego rozpoznania sprawy przez sąd pierwszej instancji, którą art. 442 § 2 k.p.k. ma właśnie realizować. Klóciłaby się z tą intencją ustawodawcy konieczność uzyskania zgody na ujawnienie dowodów od stron nieobecnych na rozprawie. Niezbędna staje się zatem, w przekonaniu sądu odwoławczego, zasadnicza wykładnia art. 442 § 2 k.p.k. dla ustalenia właściwej treści zawartej w nim normy.

Odnosząc się wstępnie do zagadnienia prawnego Sąd Najwyższy zauważa, że zostało ono przedstawione ze wskazaniem na – nie do końca trafnie identyfikowaną – podstawę normatywną. Widoczne jest to już w treści pytania, w którym sąd odwoławczy odniósł poszukiwane rozumienie warunku uzyskania zgody stron, zawartego w art. 442 § 2 k.p.k., do postępowania karnego, mimo że rozpoznawana sprawa toczy się według prze-

pisów ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. Nr 106, poz. 1148 ze zm.). W kodeksie tym nie ma przepisu uprawniającego wprost do wystąpienia przez sąd odwoławczy do Sądu Najwyższego z zagadnieniem wymagającym zasadniczej wykładni ustawy. Art. 109 § 2 k.p.s.w. odsyła w tej kwestii do odpowiednio stosowanego art. 441 k.p.k. Tak więc formalna podstawa procesowa zwrócenia się o zasadniczą wykładnię ustawy wskazana w postanowieniu Sądu Okręgowego jest niepełna, gdyż powinny ją stanowić pozostające w związku przepisy art. 441 § 1 k.p.k. i art. 109 § 2 k.p.s.w.

Merytorycznie wadliwe było natomiast odniesienie wyводу dotyczącego prawidłowego pojmowania określenia „za zgodą stron”, użytego w art. 442 § 2 k.p.k., wyłącznie do modelu postępowania karnego, w szczególności do przepisów regulujących przebieg rozprawy głównej przed sądem pierwszej instancji. Stąd też, prezentowanie przez Sąd Okręgowy obu koncepcji rozstrzygnięcia zagadnienia nie wychodzi poza argumentację nawiązującą do przepisów Kodeksu postępowania karnego. Pomiął Sąd Okręgowy to, że w postępowaniu w sprawach o wykroczenia przepisy Kodeksu postępowania karnego znajdują zastosowanie jedynie wtedy, gdy Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia tak stanowi (art. 1 § 1 i 2 k.p.s.w.). Przebieg rozprawy przed sądem pierwszej instancji w sprawach o wykroczenia jest kompleksowo uregulowany w rozdziale 13 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. W ogóle nie mają tu zastosowania przepisy art. 388 i 394 § 2 k.p.k., do których Sąd Okręgowy przywiązuje tak istotne znaczenie. Natomiast art. 442 § 2 k.p.k. może być stosowany w postępowaniu w sprawach o wykroczenia odpowiednio (art. 109 § 2 k.p.s.w.).

Zwraca też uwagę fakt, że zakres zagadnienia prawnego dostrzeżonego przez Sąd Okręgowy został ujęty w postanowieniu w zbyt szerokiej formule. Zgodnie bowiem z art. 441 § 1 k.p.k. można przedstawić zagad-

nienie, które wyłoniło się przy rozpoznawaniu środka odwoławczego, a więc w realiach rozpoznawanej sprawy. Sąd Najwyższy dokonuje więc wykładni ustawy jedynie w takim zakresie, w jakim wątpliwości interpretacyjne pojawiły się w okolicznościach sprawy (por. post. SN z dnia 10 marca 1995 r., I KZP 1/95, OSNKW 1995 z. 5-6, poz. 37). W sprawie rozpoznawanej przez Sąd Okręgowy kontrowersyjne jest wyłącznie to, czy warunkiem porzestania na ujawnieniu zeznań świadka, w ponownym rozpoznaniu sprawy o wykroczenie, było wyrażenie zgody przez strony obecne na rozprawie, czy też przez wszystkie strony uczestniczące w procesie. Wątpliwości Sądu Okręgowego nie odnoszą się w ogóle do uwarunkowań ujawnienia przy ponownym rozpoznaniu sprawy na rozprawie, dowodów innego rodzaju.

Po prezentacji powyższych uwag, konfrontujących ramy zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy, z wymogami określonymi w art. 441 § 1 k.p.k., jego przedmiot zawęził się do pytania następującej treści: czy w postępowaniu w sprawach o wykroczenia porzestanie na ujawnieniu na rozprawie zeznań świadków w trybie stosowanego odpowiednio art. 442 § 2 k.p.k. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2003 r.), uwarunkowane było zgodą stron obecnych na rozprawie, czy też zgodą wszystkich stron uczestniczących w tym postępowaniu?

Przed podjęciem odpowiedzi na to pytanie niezbędne jest podkreślenie, że wprawdzie art. 442 § 2 k.p.k. zamieszczony jest w rozdziale 48 Kodeksu postępowania karnego, zawierającym przepisy ogólne postępowania odwoławczego, ale reguluje on sposób procedowania przez sąd pierwszej instancji, w zakresie określonych dowodów, przy ponownym rozpoznaniu sprawy. Przepis ten specyfikuje kategorię dowodów, co do których dopuszcza się możliwość ujawnienia na rozprawie, a więc odstąpienia od bezpośredniego ich przeprowadzenia. Wskazuje on sądowi *meriti*, że jeśli określone dowody nie miały wpływu na uchylenie wyroku, to można uznać,

że ich bezpośrednie przeprowadzenie na rozprawie nie jest niezbędne. Warunkuje zarazem dopuszczalność takiego postąpienia od zgody stron.

Należy przy tym zauważyć, że w odniesieniu do zeznań świadków, a więc tej kategorii dowodów, do których ogranicza się w okolicznościach sprawy zakres przedmiotowy zagadnienia, Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia zawiera ogólną normę przewidzianą dla sytuacji, gdy bezpośrednie przesłuchanie świadka na rozprawie nie jest niezbędne. W myśl bowiem art. 75 § 4 k.p.s.w. protokoły zeznań świadków można odczytywać, wtedy gdy bezpośrednie przesłuchanie świadka na rozprawie nie jest niezbędne, a żadna z obecnych stron temu się nie sprzeciwia, przy czym sprzeciw strony, której zeznania nie dotyczą, nie stoi na przeszkodzie odczytaniu protokołów.

Jest oczywiste, że zawarta w art. 75 § 4 k.p.s.w. norma odnosi się również do rozprawy toczącej się ponownie po uchyleniu wyroku przez sąd drugiej instancji. Obejmuje swym zakresem wszelkie sytuacje na rozprawie, w których sąd pierwszej instancji uzna, że bezpośrednie przesłuchanie świadka nie jest niezbędne, a więc także sytuację określoną w art. 442 § 2 k.p.k., tj. gdy taka ocena sądu opiera się na przesłance, iż dowód z zeznań świadka nie miał wpływu na uchylenie wyroku. Tak więc relacja między art. 442 § 2 k.p.k., a art. 75 § 4 k.p.s.w., w odniesieniu do dowodu z zeznań świadka, kształtuje się klarownie. Przesłanka poprzestania na ujawnieniu zeznań świadka w trybie art. 442 § 2 k.p.k. (brak wpływu dowodu na uchylenie wyroku) zawiera się w tym, co ustawodawca w art. 75 § 4 k.p.s.w. określił ogólnie brakiem niezbędności bezpośredniego przesłuchania świadka. Zasadne jest zatem stwierdzenie, że art. 442 § 2 k.p.k. (inaczej niż w postępowaniu karnym – w brzmieniu przepisu obowiązującym przed 1 lipca 2003 r.) nie wprowadza do postępowania w sprawach o wykroczenia nowej przesłanki poprzestania na ujawnieniu protokołu z przesłuchania świadka na rozprawie, gdyż mieści się ona w całości w ra-

mach tego, co w art. 75 § 4 k.p.s.w. określono sformułowaniem „gdy bezpośrednio przesłuchanie ... nie jest niezbędne”. Artykuł 442 § 2 k.p.k. konkretyzuje tylko jeden z potencjalnie możliwych powodów braku niezbydności bezpośrednio przeprowadzenia dowodu, a więc także przesłuchania świadka.

Decydujące znaczenie dla udzielenia odpowiedzi na postawione pytanie, dotyczące warunku zgody stron na ujawnienie zeznań świadka, ma w przekonaniu Sądu Najwyższego to, że przepis art. 442 § 2 k.p.k. podlega w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, stosowaniu odpowiedniemu. Przy jego stosowaniu należy więc respektować reguły wyrażone w przepisach stanowiących zakres odniesienia, tj. normujących postępowanie dowodowe w sprawach o wykroczenia, a ściślej – przesłanki ujawnienia zeznań świadków. Z brzmienia art. 75 § 4 k.p.s.w. wynika, jak już wyżej przytoczono, że warunkiem odczytania zeznań świadka, gdy przesłuchanie nie jest niezbędne, jest brak sprzeciwu stron obecnych na rozprawie. Na takim też rozumieniu tego warunku, jako ograniczonego do stanowiska stron obecnych na rozprawie, zasadza się odpowiednie stosowanie art. 442 § 2 k.p.k.

Nie ma racjonalnych podstaw do tego, by przyjmować, że przy odpowiednim stosowaniu art. 442 § 2 k.p.k. w sprawach o wykroczenia, obowiązuje szersze rozumienie określenia „zgoda stron”, tylko dlatego, że powodem odstąpienia od bezpośrednio przesłuchania świadka jest przesłanka określona w tym przepisie. Szerokie rozumienie sformułowania „za zgodą stron”, obejmujące także strony nieobecne na rozprawie, kłóciłoby się z podstawowymi założeniami kodyfikacji, ukierunkowanej na odformalizowanie i przyspieszenie rozpoznawania spraw o wykroczenia. Dla realizacji tych właśnie celów przewidziano tu dalej idące, niż w postępowaniu karnym, odstępowstwa od bezpośredniości w przeprowadzaniu dowodów na rozprawie (por. Uzasadnienie do rządowego projektu Kodeksu postępowa-

nia w sprawach o wykroczenia). Konieczność uzyskania zgody na odczytanie zeznań świadka także od stron nieobecnych na rozprawie ponownie toczącej się przed sądem pierwszej instancji nie służyłaby *ratio legis* art. 75 § 4 k.p.s.w. Czyniłaby niefunkcjonalną samą instytucję poprzestania na ujawnieniu dowodów, a w wielu wypadkach przyczyniałaby się do przedawnienia w sprawach o wykroczenia rozpoznawanych po raz kolejny.

Nie bez znaczenia dla właściwego pojmowania „odpowiedniego” stosowania art. 442 § 2 k.p.k. jest także to, że we wszystkich pozostałych unormowanych wypadkach odstępstw od bezpośredniości w przeprowadzeniu dowodów w sprawach o wykroczenia, warunek zgody stron odnosi się wyłącznie do stron obecnych na rozprawie (art. 72 § 3, 75 § 3, 76 § 1 k.p.s.w.).

Reasumując i odpowiadając zarazem na postawione pytanie należy stwierdzić, że w sprawach o wykroczenia warunkiem poprzestania na odczytaniu zeznań świadka w trybie stosowanego odpowiednio art. 442 § 2 k.p.k. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2003 r.) w zw. z art. 109 § 2 k.p.s.w., była zgoda stron obecnych na rozprawie.